

VEJEN TIL PROFESSIONSETIK FOR PÆDAGOGER

B U P L

VEJEN TIL EN PROFESSIONSETIK FOR PÆDAGOGER

B U P L

Forbundet for pædagoger og klubfolk

INDHOLD

Forord	3
Etik er en del af kerneydelsen i pædagogisk arbejde	4
En god pædagog skal vide, kunne og have bestemte egenskaber	6
Etik og moral	7
Etik er vejen	9
Professionens identitet	10
Identiteten skaber tillid	11
Pædagogers arbejde udvikler sig	12
Grundlæggende dilemmaer i pædagogens arbejde	14
Pædagogens værdier og egenskaber	16
Professionsetikkens tre lag	19

FORORD

Pædagogers viden og professionsgrundlag var udgangspunktet for BUPL's kongres i november 2008, som også handlede om BUPLs ønske være en fag- og professionsforening. Kongressen gjorde status over arbejdet med professionsgrundlaget, og satte nye målsætninger for det kommende arbejde, bl.a. ved at beslutte 10 professionsmålstæninger. Kongressen besluttede også, at der i den kommende periode skal udarbejdes et etisk grundlag. Et etisk grundlag er et karakteristika for alle professioner, og helt centralt er, at det er formuleret af professionens selv, som et væsentligt element i det at skabe en større og mere fælles professionsbevidsthed, og en større tydelighed i forhold omverdenen med hensyn til, hvad pædagoger ved, kan og gør.

Beslutningen om et etisk grundlag var afslutningen på første kapitel af en medlemsdebat, hvor over 1000 pædagoger deltog i diskussionerne på BUPL's regionale etikkonferencer, på TR- og lederrådsmøder. Næste kapitel bliver det store arbejde med at inddrage så mange pædagoger som muligt i udformningen af et etisk grundlag for pædagoger – så vi får et etisk grundlag udviklet af pædagoger for pædagoger.

Pjecen, du sidder med i hånden, er tænkt som inspiration til det kommende arbejde med professionsetik. Vi har spurgt filosofen Jørgen Husted, hvad han tænker om et etisk grundlag for pædagoger, og hvilket grundlag han mener, at det bør bygge på? Jørgen Husted kommer med bud på, hvad vi i BUPL skal overveje og tænke med ind i den kommende proces med at formulere og beslutte en professionsetik for BUPL's medlemmer.

Udover at bidrage med pjecen her, har Jørgen Husted, som er lektor ved institut for filosofi, Aarhus Universitet, også deltaget som oplægsholder på BUPL's regionale etikkonferencer. Vi har bl.a. valgt at spørge Jørgen Husted fordi han har været involveret i Danmarks Lærerforenings proces med at udarbejde Professionsidealer, som blev vedtaget på lærerforeningens kongres i oktober 2002. Han har også støttet arbejdet med etikken hos Socialpædagogerne og siddet i Socialpædagogernes etiske udvalg, han har bistået Socialrådgiverforeningens etiske råd og været medlem af Det etiske Råd på det lægefaglige område.

Vi håber, at denne pjece sammen med pjecen "High on Love", hvor Claus Holm fra DPU giver sit bud på et etisk grundlag for pædagoger, kan være med til at give nye perspektiver ind i etikdebatten og klæde BUPL og pædagoger på til arbejdet.

Med venlig hilsen
Allan Baumann

*Allan Baumann
BUPLs
Forretningsudvalg*

ETIK ER EN DEL AF KERNEYDELSEN I PÆDAGOGISK ARBEJDE

En professions-etik handler ikke om at definere korrekt og ukorrekt pædagogisk arbejde. Det går ikke ud på, at arbejdet skal være så upåklageligt eller korrekt som muligt, men netop så godt som muligt.

Pædagogisk arbejde er i vid udstrækning socialarbejde. I socialt arbejde er den etiske dimension en del af kerneydelsen. Det kan man bl.a læse af Det internationale forbund for socialarbejders (IFSW) principerklæring, som blev vedtaget i 2001. At det etiske spiller en væsentlig rolle, fremhæves allerede i indledningen:

"Etisk bevidsthed er en grundlæggende del af socialarbejdernes professionelle praksis. Deres evne til og engagement i at handle etisk forsvarligt er et afgørende kvalitetsaspekt ved den ydelse, som tilbydes dem, der bruger de sociale tilbud."

At etikken spiller så stor en rolle i pædagogprofessionen, vil nogle sikkert være dybt uenige i, siger Jørgen Husted og drager paralleller til andre fag, hvor etikken spiller en mindre vigtig rolle fx lægegeringen. En kirurg kan sagtens operere en patient for blindtarmsbetændelse og samtidig behandle patienten på en måde som ikke er etisk ordentlig. Lægen kan udføre sit fag på en faglig korrekt måde – uden at behøve at have sine værdier med ved operationsbordet. Lægen skal "helbrede, lindre og trøste" som det hedder i den traditionelle formel for medicinsk etik. En revisor behøver heller ikke at have bestemte værdier med i arbejdet. Revisorarbejde er primært et fagligt teknisk spørgsmål. Og det gælder for mange fag, at professionen kan udføres udelukkende på baggrund af kundskaber og færdigheder.

Pædagogen skal også vide og kunne noget, men i modsætning til mange andre fag er færdigheder og kundskaber ikke nok til at være en god pædagog og udføre godt pædagogisk arbejde. Pædagogen bruger sig selv i arbejdet og vurderer, handler og agerer i sidste ende både ud fra sin viden og kunnen og ud fra sine holdninger og værdier. Hvilket er både vigtigt og centralt.

Pædagogisk arbejde og pædagogisk praksis er båret af værdier. Pædagogisk arbejde er et spørgsmål om etik, fordi vi har at gøre med en profession, hvor DET rigtige svar sjældent findes. Der vil i de enkelte situationer være flere mulige måder at agere på, og det er pædagogens værdier, der afgør hvilke af de givne muligheder, han eller hun vælger.

En professionsetik skal beskrive de værdier og principper professionen bygger på. Formålet med etikken er, at den skal hjælpe praktikerne til at komme et stykke ad vejen, så de kan træffe velbegrundede beslutninger om, hvad der er bedst at gøre i konkrete situationer. Den skal støtte praktikerne i de etiske overvejelser, der opstår i en problemsituation og stimulere praktikerne til at reflektere over udfordringer og dilemmaer og derved nå frem til etiske forsvarelige valg og handlinger i hver enkel situation. Etikken skal ganske enkelt bidrage til, at det pædagogiske arbejde bliver gjort så godt som muligt.

En professionsetik handler ikke om at definere korrekt og ukorrekt pædagogisk arbejde. Det går ikke ud på, at arbejdet skal være så upåklageligt eller korrekt som muligt, men netop så godt som muligt. Regler, hvor nogen kan komme efter én, straffe én og dømme ude, er slet ikke ideen med en professionsetik. Tværtimod. Et regelsæt duer ikke i et fag, hvor etisk bevidsthed vægter lige så meget som viden og færdigheder.

Skal BUPL lave en professionsetik, må den bygge på en formålsbeskrivelse. Hvad er formålet med pædagogprofessionen? Hvad er en god pædagog, og hvad er et godt pædagogisk arbejde?

IFSW har i deres principerklæring defineret, hvad de anser socialarbejde for at være:
"Socialarbejderprofessionen fremmer social forandring, problemløsning i menneskelige relationer, det enkelte menneskes frigørelse og magt over egen tilværelse med henblik på at øge muligheden for et godt liv. Ved hjælp af teorier om menneskelig adfærd og sociale systemer sætter socialarbejde ind på de områder, hvor mennesker står i samspil med deres omgivelser. Socialarbejde bygger på principperne om menneskerettigheder og social retfærdighed."

I beskrivelsen fremhæves det, hvad formålet er med at gøre de ting, der hører med til socialarbejde og ikke hvad personerne gør eller skal gøre, når de udøver socialarbejde. Der fokuseres på de typer af aktiviteter, som socialarbejde indebærer fx "fremme social forandring" og "problemløsning i menneskelige relationer". Beskrivelsen slår også fast, at socialarbejde har et særligt og intimt forhold til to bestemte etiske principper – menneskelige rettigheder og social retfærdighed. Professionen socialarbejde har altså et særligt kendetegn – i kontrast til andre typer af hjælpeprofessioner.

På samme måde må BUPL diskutere og finde ud af, hvad formålet med pædagogers arbejde er, definere det og beskrive de relevante typer af aktiviteter, og hvad det er for værdier professionen bygger på.

På samme måde må BUPL diskutere og finde ud af, hvad formålet med pædagogers arbejde er, definere det og beskrive de relevante typer af aktiviteter, og hvad det er for værdier professionen bygger på.

EN GOD PÆDAGOG SKAL VIDE, KUNNE OG HAVE BESTEMTE EGENSKABER

Værdier såvel som principper skal hjælpe fagets udøvere i deres arbejde og være synlige for de mennesker, man har med at gøre, så de også kan forholde sig til dem og have en berettiget forventning om, at professionen forsøger at leve op til dem.

For at kunne udføre pædagogisk arbejde bedst muligt, skal pædagogen vide noget, kunne noget og have nogle bestemte egenskaber. Egenskaberne bør beskrives i en professionsetik. Nogle væsentlige egenskaber hos en pædagog kunne være at være tålmodig, ansvarlig, omsorgsfuld, retfærdig, have evnen til at udvise empati, kunne overholde aftaler, være pålidelig osv. Egenskaberne udtrykker en række etiske værdier. I gamle dage ville man kalde dem dyder. Dyderne er væsentlige i et godt pædagogisk arbejde.

Udover egenskaberne skal en professionsetik også beskrive de principper, man vil overholde fx "respekt for selvbestemmelse", "behandle personer ud fra et helhedssyn", "vi holder hvad vi lover".

Værdier såvel som principper skal hjælpe fagets udøvere i deres arbejde og være synlige for de mennesker, man har med at gøre, så de også kan forholde sig til dem og have en berettiget forventning om, at professionen forsøger at leve op til dem. Vi kender det, når vi går til lægen. Vi forventer, at lægen ikke lyver. Vi forventer at lægen overholder tavshedspligten. På samme måde har forældre og det omgivende samfund nogle forventninger til pædagoger.

ETIK OG MORAL

En professionsetik skal bidrage til, at fagets udøvere kan handle etisk forsvarligt. Men hvad er egentlig forskellen på etik og moral? Ordene bruges ofte i flæng og følger naturligt hinanden. Det er ikke så underligt, for ordene betyder det samme. Etik kommer af det oldgræske "ethos" der bl.a. betyder sædvaner eller skik og brug. Moral kommer af det latinske "mores" som også betyder sædvaner, skik og brug. Ordene betyder det samme, men er alligevel ikke det samme, da deres ophav stammer fra to forskellige traditioner. Moral-traditionen er forestillingen om det gode menneske, mens etik-traditionen fokuserer på det gode liv.

MORAL

Moral-traditionen fokuserer på moral forstået som teorien om, hvordan vi skal behandle andre mennesker. Moral-traditionen vurderer handlinger som gode eller onde, rigtige eller forkerte, forbudte eller påbudte mv. Den udpeger en række moralske værdier forstået som handlinger, handlemåder, personlige egenskaber, motiver eller personlighedsideal, som set fra det moralske synspunkt, er værd at gøre, være eller stræbe efter. Moral-traditionen bygger sit grundlag på sædvanen. Det betyder, at man vurderer ud fra gældende normer, hvordan vi skal behandle andre mennesker.

Det svarer til grundlæggende juridiske principper eller love. Man bygger oven på de gamle, når man udvikler ny lovgivning eller domspraksis. Moral-traditionen bygger på grundlæggende normer i sædvanen, og moral udvikles på baggrund af det. Tænk på De ti bud. De er eksempler på grundlæggende normer, hvor der efterhånden lægges lag på lag ovenpå.

Brændpunktet for moral-traditionen er forestillingen om et godt menneske. Ved et godt menneske forstår vi almindeligvis et menneske, der i det store og hele gør sin pligt. Det er både almene pligter over for de mennesker, vi får at gøre med også vildt fremmede, og det er rollespecifikke pligter, man kan have over for bestemte mennesker, fordi man har en særlig relation til dem: forældre, ven, barn af, socialarbejder osv.

Et godt menneske gør sin pligt og gør jævnlige ting, som går ud over pligten. Et godt menneske efterlever sine pligter, fordi det er en pligt og dermed noget, man skylder det andet menneske at gøre eller ikke gøre mod det. Man har altså ikke motiver som at gøre sig populær, bringe andre i taknemmelighedsgæld, have god samvittighed, komme i himlen mv.

Etik kommer af det oldgræske "ethos" der bl.a. betyder sædvane eller skik og brug. Moral kommer af det latinske "mores" som også betyder sædvane, skik og brug. Ordene betyder det samme, men er alligevel ikke det samme, da deres ophav stammer fra to forskellige traditioner.

Pligtmotivet i moral-traditionen er *uselvisk* – dvs. noget man gør for det andet menneskes skyld, og ud fra visse vanemæssige handlemåder og positive karaktertræk fx ærlighed, gavmildhed og hensynsfuldhed. De såkaldte moralske dyder. Et godt menneske er et moralsk godt menneske, som behandler andre mennesker korrekt og godt. Moral er altså en samling værdier, principper og regler, der sorterer handlinger i rigtige og forkerte mv. De moralske dyder fortæller om de gode motiver, holdninger og karaktertræk, som gør en god – gør en til et godt menneske.

ETIK

Over for moral-traditionen står etik-traditionen. De græske tænkere, specielt Aristoteles gav ordet etik et andet indhold end "sædvane". Han skiftede fokus. Pligter havde man ikke lænere overfor andre, men overfor sig selv. "Det gode menneske" blev til "det gode liv".

Etikos blev forklaret som teorien om et godt liv – med det formål at finde ud af, hvordan man bærer sig ad med at leve et godt liv. Et godt liv forstået som livskunst. Er der noget bestemt man skal vide, kunne og være for at udøve livskunst? Her ligger en opgave med at finde frem til og formidle en sum af praktiske kundskaber, og det er dem "etikken" er beregnet på at tage op.

Aristoteles og de gamle grækere byggede på, hvad de anså for viden om menneskets væsen, natur eller højere formål. Man mente, at ting af enhver slags har et formål, den stræber efter at realisere. I naturens orden skal ormen bearbejde jorden, fuglen æde ormen, ræven æde fuglen osv. I den menneskeskabte orden skal fx en saks bruges til at klippe med. Når man kender formålet med en given ting, kan man sige, hvornår den ting er god – for at være god skal saksen have de og de egenskaber (skarp mv.)

Grækerne sagde, at et godt menneskeliv er et liv, hvor man realiserer menneskets højere formål som defineret ved dets helt specielle evner (fornuften, bevidste handlinger, evnen til at skelne mellem godt og ondt mv.) Aristoteles mente, at hvis man skulle lykkes som menneske, måtte man erhverve og praktisere en række bestemte kundskaber, færdigheder og karaktertræk. De sidste er ikke mindst de moralske dyder som ærlighed og ansvarlighed. De gamle grækere mente altså, at for at kunne realisere det gode liv, måtte man gøre sig til et godt menneske.

ETIK ER VEJEN

Holder man IFSW's etiske principerklæring og definition af socialarbejde op mod moral-traditionen og etik-traditionen, er det tydeligt, at organisationen har lagt sig fast på etik-traditionen.

Godt nok falder definitionen på socialarbejde indenfor moral-traditionen ved at henvise til "principperne om menneskerettigheder og social retfærdighed". Begge begreber er dybt rodfæstede moralske principper, der nyder massiv opbakning i vores kultur.

Men kigger man nærmere efter, fortæller dokumentet på intet tidspunkt, hvad et godt menneske er. Fokus ligger på "det gode liv", altså at forklare hvad der er godt socialarbejde og en god socialarbejder – ud fra det formål arbejdet har, som kunne være at støtte mennesker i, at kunne leve et godt liv.

På samme måde er det opgaven for pædagogprofessionen. Ved at beskrive formålet med det pædagogiske arbejde kan man også opnå en definition af, hvad godt pædagogisk arbejde er og hvad en god pædagog er, hvor særlige egenskaber fremhæves. Etisk ordentlig praksis er et afgørende kvalitetsaspekt ved pædagogers arbejde, som handler om det gode liv – om at bidrage til, at børn og unge får en indsigt i det gode liv og dermed fremme deres muligheder for at leve et liv, der er værd at leve.

PROFESSIONENS IDENTITET

Professionsetikken skal også bidrage til at skabe professionens identitet. Det kan man ved at beskrive et ideal for faget eller ved at beskrive hvem vi er. Beskrivelse af professionens identitet kan hjælpe fagets udøvere til at være gode pædagoger, og samtidig tjener identiteten til at skabe tillid hos omverdenen.

Internt står professionsetikken for det fælles grundlag, udøverne forpligter sig selv og hinanden på at efterleve, udvikle og realisere.

Arbejdet med at lave en professionsetik kunne starte med at BUPL diskuterer og afklarer professionens identitet. Hvad er vi for nogen? Er vi socialarbejdere? Er vi førskolelærere og undervisere ligesom skolelærerne? Hvad er det for værdier vi bygger på? Hvad står vi for, og hvad ønsker vi at holde hinanden fast på?

I de fleste professioner må man ind imellem stoppe op og sige, at nu må vi vist hellere få børstet vores identitet af eller få afklaret hvem vi egentlig er. Det gør alle brancher med større eller mindre mellemrum, når branchen eller faget har udviklet sig, og der begynder at opstå tvivl om, hvad kerneidentiteten egentlig er. Fx kunne man forestille sig, at læger og sygeplejersker snart skal have børstet deres identitet af, fordi udviklingen går i retning af flere og flere privatpraktiserende læger og sygeplejersker. Nogle arbejder i det offentlige, nogle i det private – hvad er deres kerne-identitet i dag?

I disse år er pædagoger, socialrådgivere, socialarbejdere og socialpædagoger meget optaget af professionsetik. Det hænger bl.a. sammen med, at når man spørger, hvad en socialarbejder eller en socialrådgiver laver, kan man ikke umiddelbart svare på spørgsmålet. For de laver ikke noget bestemt! Socialrådgivere arbejder i fængsler, på hospitaler, på socialkontorer, på arbejdsformidlingen og i fagforeninger og A-kasser, laver familiebehandling, laver opsøgende arbejdere i forhold til forskellige grupper m.v.

Hvis man derimod siger: "Min mor er sygeplejerske", så ved de fleste nogenlunde, hvad sådan nogle laver. Sygeplejersker og læger kan man nogenlunde definere ud fra deres profession. Det kan man også med skolelærerne. De underviser børn og unge, og det de er ude på, er at bidrage til at børn og unge får de grundlæggende kundskaber og færdigheder. Skolelærerne underviser, og det handler om at give folk en rimelig udsigt til at klare sig ved at lære at læse, skrive og regne. Det er vigtigt, at den enkelte profession internt afklarer – hvad er vores identitet, vores kerneydelse?

IDENTITETEN SKABER TILLID

Når identiteten er tydelig, skaber det tillid hos brugerne. Vi har tillid til, at hvis lægen siger, at der ikke kan gøres noget ved ens dårlige knæ, så er det sådan. Vi stoler på, at lægen holder sine egne holdninger uden for vurderingen, fx at han tænker, at det ikke kan betale sig, fordi patienten er for overvægtig, for gammel eller arbejdsløs. Vi stoler på, at lægen baserer sine vurderinger på videnskabelige data uden hensyn til vedkommendes egne holdninger og meninger. Tilliden er vigtig.

Eksternt er professionsetikkens funktion først og fremmest beregnet på at skabe tillid. Den lover, at "man kan, hvad man gør, og gør, hvad man kan", om at overholde bestemte grænser og agere med bestemte værdier, holdninger og personlige egenskaber.

Det er vigtigt for pædagoger at skabe tillid. Når man siger til forældrene: "Kom med jeres unger" – så er forældrene trygge nok til at overlade deres unger i pædagogens hænder. Har forældrene ingen tillid, finder de andre løsninger. Vi skifter også læge, hvis tilliden forsvinder. Det er helt afgørende, at man har tillid.

Skolelærerne i Danmark er et godt eksempel på sådan et tillidsbrud. Sidst i 1990'erne var de første Pisa-undersøgelser med til at så tvivl om kvaliteten af lærernes arbejde. Der opstod en tillidskrise og samfundet, politikerne og andre sagde: "Vi må have nogle eksterne evalueringer, prøver mm." I øjeblikket skal alt kontrolleres. Sådan har det aldrig været før. Tidligere sagde man: "I gør hvad I kan, og vi har tillid til, at I gør det, så godt I kan – send en regning."

Sådan er det ikke længere. Nu siger man: "I kan ikke bare sende os en regning, vi er ikke sikre på, om I kan det, I gør! Vi må have mere kontrol med jer, der skal være flere prøver, I skal lave elevplaner, evalueringer og evaluering af evalueringer."

Tilliden og identitetsspørgsmålet er afgørende for professionen. Uden tillid vil mennesker ikke lægge vigtige sider af deres livssituation i de professionelle hænder. Samfundet vil heller ikke betro professionen de ressourcer og beføjelser som socialarbejde og pædagogisk arbejde afhænger af.

Tilliden og identitetsspørgsmålet er afgørende for professionen. Uden tillid vil mennesker ikke lægge vigtige sider af deres livssituation i de professionelle hænder.

PÆDAGOGERS ARBEJDE UDVIKLER SIG

I perioden 1999-2002 hjalp Jørgen Husted Danmarks Lærerforening med at gennemføre en proces, hvor 20.000 skolelærere var involveret. Processen mandede ud i et professionsideal for Danmarks Lærerforening. Skolelærernes ideal i § 3 siger:

"Læreren har som mål med den enkelte elev, at denne forlader skolen som et oplyst, selvstændigt tænkende, ansvarligt, socialt indstillet og livsdueligt menneske, der har lært at lære og tilegne sig deres skolekundskaber og færdigheder."

Skolelærernes ideal fortæller, at det først og fremmest er mennesket, de vil noget med – og er det en modreaktion på den politiske udvikling? I juni 2006 reviderede man folkeskoleloven. Politikerne strøg Grundtvig og Kolds grundlag for den danske folkeskole. Alt det med dannelse, skolen for livet og livsduelige mennesker blev slettet i formålsparagraffen. I dag er politikernes formål med folkeskolen alene at give kundskaber og færdigheder. Punktum.

Det er en tilsvarende opgave, som den Danmarks Lærerforening har været igennem, som BUPL står overfor. Hvad er formålet egentlig med det pædagogiske arbejde? Er det pasning? Det vil mange politikere mene, der er jo pasningsgaranti. Hvis formålet er at sørge for, at forældre kan få passet deres børn, er opgaven at beskrive hvad en god og ordentlig pasning er. Det kan handle om mad, hygiejne og alle de ting, der skal til for at forældre trygt kan aflevere deres børn. Hvis pasning er formålet, skal pædagogerne sørge for, at børnene har det godt. Børnene skal være glade, når de kommer og glade når de går hjem. Pædagogerne skal sørge for, at børnene leger og holde øje med, at de udvikler sig rimeligt. Børnene må fx ikke blive bundet til en radiator, som man gjorde i gamle dage. De må heller ikke blive slået, blive kørt over eller stå i et hjørne og græde i timevis. Der skal være nogle kriterier for, hvad ordentlig pasning er. Alle de fantastiske vigtige ting der skal til, for at man kan passe børn ordentligt, skal beskrives og kommunikeres til omverdenen – hvis målet er pasning.

I lang tid har pædagoger haft et lidt blakket ry. Nogen går sikkert stadig rundt med fordomme, som etikken kan være med til at rette op på. Fx det gamle billede af BUPL-folk: lilla bleer om hovedet, Trillesange, hængerøv i bukserne, små søde, bløde mænd og kvinder der sidder i timevis og snakker: "jeg synes ligesom...". Og de drikker kaffe og snakker i det uendelige om børnene – psykoanalyserer dem, selvom de ikke kan psykologi.

Pædagoger har i mange år skullet kæmpe mod fordommen, at "alle ordentlige mennesker kan da passe børn – alle kan sørge for små børn". Der er stadig mennesker, som vil påstå, at man ikke behøver faglærte folk til at passe børn! Og her kommer spørgsmålet om identiteten igen ind: Hvad er det pædagoger går og laver – hvorfor skal de have en uddannelse og efteruddannes?

Der vil også være nogen som påstår, at den eneste grund til, at vi har pædagoger i Danmark skyldes, at kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet. Mor ville ud og arbejde. Og det ville far også. Og arbejdsmarkedet havde brug for både far og mor. Det var indiskutabelt. Hvem skulle passe børnene? Man lavede en lidt nødtørfert uddannelse, hvor pædagogen lærte at spille lidt banjo, klippe julehjerter og lærte at sørge for, at børnene ikke bliver kørt over og holder hinden i hånden, når de går tur.

Siden er faget, opgaverne og faggruppen vokset. BUPL har argumenteret for mere og bedre uddannelse efterhånden som behovene er opstået. Det har resulteret i mere viden om børns udvikling og behov. Der er kommet flere bøger og mere teori på grunduddannelsen, og de uddannede har fået efteruddannelse.

Politikerne smider flere og flere opgaver i hovedet på pædagoger og i dag ser arbejdsopgaven anderledes ud. Det handler ikke længere kun om hygiejne. Nu skal pædagoger også forholde sig etisk forsvarligt til familier, hvis børn bliver for fede. Der skal samarbejdes med flere samarbejdspartnere og faggrupper og forskellige forældre, som pædagoger i nogle tilfælde også skal vejlede og være en slags sparringspartnere for. Og ikke nok med det. Pædagoger skal også holde øjne og ører åbne og være en slags kontrollanter, som kan sladre til kommunen. Hvis pædagoger ser omsorgssvigt, har de underretningspligt.

Lovgivningen på det pædagogiske område har ændret sig. Hen over årene er der lige så stille kommet flere opgaver, flere forventninger og flere krav, hvilket også har medført nye udfordringer og etiske dilemmaer i den pædagogiske praksis. Når samfundets krav til pædagogerne skærpes og forventninger vokser i forhold til, hvad de kan og skal kunne, er det ikke længere nok med flere kundskaber. Nu er det tid til at få det holdningsmæssige og værdimæssige ind.

Professionsetikken er et nyt ønske fra BUPL, fordi der er et behov for at få et beredskab omkring de holdningsmæssige værdier.

Når samfundets krav til pædagogerne skærpes og forventninger vokser i forhold til, hvad de kan og skal kunne, er det ikke længere nok med flere kundskaber. Nu er det tid til at få det holdningsmæssige og værdimæssige ind.

GRUNDLÆGGENDE DILEMMAER I PÆDAGOGENS ARBEJDE

Alle sociale hjælpeprofessionelle skal forholde sig etisk forsvarligt til konflikten mellem respekt og omsorg. Ikke al omsorg er respektfuldt, tværtimod kan omsorg også i nogle tilfælde være intimiderende og krænkende. Tilsvarende kan for stor respekt også medføre passivitet/berøringsangst og dermed svigt overfor den omsorgskrævende.

Beredskabet omkring de holdningsmæssige værdier skal udarbejdes af professionen selv, ellers vil den ikke ramme og give mening for nogen. Det er en proces, man sætter i gang, hvor værdierne skal vokse op fra mulden. BUPL må samle pædagogerne. De skal diskutere og finde ud af, hvad der siger dem noget, hvor de mener skoen trykker, og hvad der lader dem fuldstændigt kolde? Det er nødvendigt, hvis arbejdet skal føre til, at pædagogerne siger: "Ja, sådan er min og vores identitet som profession". Ved at vedtage og offentliggøre professionsetikken påtager man sig både individuelt og kollektivt, at stå til regnskab i forhold til den, over for såvel brugere som samfund.

Pædagogprofessionen ligner på nogle områder andre sociale hjælpeprofessioner. Og på andre områder er der særlige dilemmaer ved at arbejde med børn og unge. Ifølge Jørgen Husted er der fire værdispændingsområder, der træder frem.

- konflikten mellem respekt og omsorg
- at man har mål for børn og unge, som endnu ikke selv har mål for egen udvikling, men har egne intentioner
- at dagtilbud er et tilbud
- lovens værdier contra den enkelte families værdier

KONFLIKTEN MELLEML RESPEKT OG OMSORG

Alle sociale hjælpeprofessionelle skal forholde sig etisk forsvarligt til konflikten mellem respekt og omsorg. Ikke al omsorg er respektfuldt, tværtimod kan omsorg også i nogle tilfælde være intimiderende og krænkende. Tilsvarende kan for stor respekt også medføre passivitet/berøringsangst og dermed svigt overfor den omsorgskrævende. For pædagoger, der fx arbejder med psykisk og fysisk handicappede personer eller personer med svære sociale problemer, er denne balance mellem respekt og om omsorg primært noget, der udspiller sig mellem den professionelle og den enkelte bruger. For pædagoger, der arbejder med børn og unge gør endnu et aspekt sig gældende nemlig, at respekten i høj grad også gælder forældrene. Respekten for barnets eller den unges rettigheder er ikke nok. Pædagogen skal også respektere,

at forældrene har en vis (og vidtgående) bestemmelsesret over deres børn, som bygger på særlige værdier.

MÅL FOR MENNESKER DER ENDNU IKKE SELV HAR MÅL

Hvor andre sociale hjælpeprofessionelle ofte har mål med og for mennesker, der selv har mål for deres liv, er der særlige vilkår for pædagoger, der arbejder med børn og unge. De skal have mål, specielt udviklingsmål for børn og unge, der endnu ikke har egne mål, men som har egne intentioner. Børnene og de unge vil selv noget, men ikke altid noget der leder til at opfylde målene i loven, den professionelles mål eller forældrenes mål for barnet eller den unge.

DAGTILBUD ER ET TILBUD

Pædagogen arbejder i en vis forstand på et mandat fra forældrene, der jo har ansvaret for egne børn. Godt nok fastsætter loven en række krav og mål for daginstitutioner mv. Men der er netop tale om tilbud, som loven pålægger kommunerne at stille til rådighed for forældrene. Tilbuddet har et indhold og målsætninger fastsat af loven, men det er tilbud af typen: Take it or leave it! Forældre kan jo bare lade være med at sætte deres børn i vuggestue eller børnehave.

Loven siger, at forældrene skal have et tilbud. Og hvis de accepterer, skal tilbuddet have det og det indhold, som skal bestemmes nærmere i samarbejde med forældrene. Forældrenes mandat til pædagogerne kommer, hvis forældrene tager imod tilbuddet og betror deres børn i pædagogernes varetægt inden for de lovbestemte mål og rammer. Det betyder ikke, at forældrene bestemmer over institutionerne eller pædagogernes arbejde. Men de har en vis indflydelse og kan fx tage deres børn ud af institutionen, hvis de ikke accepterer det arbejde, der leveres.

LOVENS VÆRDIER CONTRA FAMILIENS VÆRDIER

I pædagogens samarbejdsrelation til forældrene er det også vigtigt at huske på, at loven formidler en række værdier som i en daginstitutionspraksis anses for at bidrage til en værdifuld personlig udvikling, der lægger grunden for senere selvudvikling. Loven nævner selvstændighed, medinddragelse, medbestemmelse, demokratisk sindelag mv. Her skal pædagogen huske, at fx forældre (men bestemt ikke udelukkende) med en anden etnisk baggrund ikke nødvendigvis anser alle disse egenskaber og holdninger for værdifulde udviklingsmål og måske derfor prioriterer dem langt mindre end i den aktuelle daginstitutionskultur. Pædagogen skal altså agere og formidle ind i et potentielt konfliktfyldt værdispændingsområde.

Pædagogen skal agere og formidle i et potentielt konfliktfyldt værdispændingsområde.

PÆDAGOGENS VÆRDIER OG EGENSKABER

At få afdækket de værdier professionsetikken skal indeholde, kunne være et af målene for arbejdet, når BUPL sætter processen i gang og diskuterer, hvad professionens identitet er, og hvad det er for egenskaber, man skal have for at være en god pædagog. Der vil være værdier, som er fælles med andre socialarbejdere, og der vil være værdier, som er særlige for pædagogprofessionen. Med afsæt i værdispændingsområderne for det pædagogiske område nævner Jørgen Husted nogle værdier og egenskaber, som han finder vigtige, hvis man vil arbejde som pædagog:

Da *det* rigtige svar ikke findes, og der ofte er flere svar, som kan forsvares i pædagogisk arbejde. Det betyder, at *evnen til at tænke* er en vigtig egenskab. En etisk bevidsthed er at kunne tænke et dilemma igennem, kunne veje grunde af og nå frem til at sige: "Alt taget i betragtning, situationen og den viden og de færdigheder jeg har, så mener jeg, at vi handler etisk ordentligt ved at gøre sådan og sådan". Det handler altså om at finde det, man mener, er de bedste grunde, og så lægge dem frem. Det er et væsentligt kvalitetsaspekt i den pædagogiske ydelse.

Evnen til at vise respekt for selvbestemmelse er et vigtigt princip i socialpædagogisk arbejde, som også fremhæves i principerklæringen fra IFSW: "*Socialarbejdere skal respektere og fremme menneskers ret til at træffe egne valg og beslutninger uanset deres individuelle værdier og livsmål, forudsat det ikke krænker andres rettigheder og legitime interesser.*" Hvis man spørger Jørgen Husted, er dette naturligvis også gældende i arbejdet med børn og unge.

At kunne respektere andre menneskers værdier og retten til selvbestemmelse kræver også, at pædagogen må *være åben og fordomsfri*, i følge Jørgen Husted. Det er selvfølgelig vigtigt, at pædagogen passer godt på sig selv og tænker over, hvad det er han eller hun går og mener, men det er også vigtigt at huske på, at der kan være forældre, som har helt andre værdier end pædagogen, ligesom de gældende værdier i samfundet ikke nødvendigvis er alles værdier.

Det arbejde pædagoger udfører, gør de i vid udstrækning på forældrenes mandat. Pædagogen skal stå til regnskab og samarbejde med forældrene på en anden måde end skolelærere og andre der arbejder med mennesker. Det betyder, at pædagogen skal være god til *at begrunde og redegøre* for sine valg og handlinger og dermed sine holdninger.

Ligesom skolelærerne skal pædagoger skabe ordentlige betingelser for menneskelig udvikling. Pædagogen kommer ind i den helt tidlige og afgørende udvikling, hvor børn er meget sårbare. De kan fx ikke sige fra, hvis pædagogen behandler dem skidt. Især små børn er i vid udstrækning prisgivet deres pædagoger. Pædagogen skal derfor *være bevidst om magt og indflydelse* som et væsentligt aspekt af det pædagogiske ansvar.

Lovgivningen som pædagoger arbejder under, skaber nogle særlige betingelser for det pædagogiske arbejde og der stilles herigennem særlige krav fra samfundet og kommunens side. Underretningspligten er et af de krav, der stilles til pædagoger. Observeres der mistro blandt børnene eller de unge, er en del af det pædagogiske ansvar at videregive denne viden til socialforvaltningen.

Underretningspligten gør, at pædagogen i vid udstrækning er agent for kommunen og må derfor til en vis grad *være loyal* over for arbejdsgiveren og den lovgivning som knytter sig til området. Pædagogen er dermed med til at konfrontere mennesker og familier med samfundets normer og konventionelle forestillinger om, hvad en god mor, far eller familie er. Det kan være forestillingen om "henter tidligt", "glemmer aldrig madkassen", "kommer altid til forældremøderne" m.v. Pædagogen er repræsentant for flertallets normer og siger til barnet: "Spiser I ikke meget slik derhjemme..." – men det gør den familie. Loyaliteten over for den samfundsmæssige opgave som pædagoger løfter, og de værdier som knytter sig hertil, kan i nogle tilfælde stå i modsætning til familien eller pædagogens egne værdisæt, og pædagogen kan derfor havne i et etisk dilemma.

Evnen til *at være både ydmyg og kritisk* er også en central værdi for pædagog-professionen. Pædagoger skal gøre, hvad de kan for at sætte sig ind i, hvad folk mener, turde diskutere og følge med i ting og være vågne og kritiske mennesker. Når etisk bevidsthed hører med til kerneydelsen.

Det er vigtigt at forholde sig kritisk til teorier, undersøgelser, diagnoser på området. Mange teorier er moderne et årti, og så viser det sig, at de ikke virker og en ny teori overtager den gamle.

Pædagogen skal stå til regnskab og samarbejde med forældrene på en anden måde end skolelærere og andre der arbejder med mennesker. Det betyder, at pædagogen skal være god til at begrunde og redegøre for sine valg og handlinger og dermed for sine holdninger.

At være ydmyg og have en kritisk og selvstændig bevidsthed er vigtige egenskaber for en pædagog. Så vigtigt at man skal prioriterer det i den personlige og faglige udvikling. Det kan nogle gange betyde, at pædagogerne som lærerne må markere, at de ikke er enige i den retning lovgivningen tager.

Pointen er, at pædagogen skal huske, at sandheden ikke findes. Pædagogen må være kritisk og ydmyg overfor, hvordan han eller hun forvalter den viden, man har som professionel. Det handler også om at være ydmyg overfor egne normer og holdninger og den viden, man påstår, er viden.

Det gælder også undersøgelser på området. Hvis pædagogen påstår, at viden er viden – altså sandheden – og henviser til en teori, en undersøgelse eller en diagnose, kan børn, unge og familier let komme i klemme. Den bedste metode til at undgå at tro blindt på en undersøgelse eller en ny teori, er at holde sig vågen, følge med, stille spørgsmålstegn, diskutere, tænke sig om. Undlader man det, vil tilliden ryge. En nogenlunde tænkende forældre vil sige: "Hvad pokker er det her for noget? Ved I overhovedet, hvad I går og laver?"

I et fag hvor man bliver overdyngnet med modeteorier og nye forventninger fra politikerne og dermed andre værdier, er det vigtigt, at man har en rimelig *evne til at stå på egne ben*. At være ydmyg og have en kritisk og selvstændig bevidsthed er vigtige egenskaber for en pædagog. Så vigtigt at man skal prioritere det i den personlige og faglige udvikling. Det kan nogle gange betyde, at pædagogerne som lærerne må markere, at de ikke er enige i den retning lovgivningen tager.

At skabe lige muligheder for børn og unge bør ifølge Jørgen Husted være en væsentlig del af det pædagogiske arbejde. Det kræver bl.a., at pædagogen også skal kunne *være social retfærdig*. Her kan man også skele til IFSW's principerklæring. I deres dokument er ordlyden: "*Socialarbejdere har ansvar for at fremme social retfærdighed, såvel i relation til samfundet som helhed som til de mennesker, der bruger deres ydelser.*"

Hvordan skal social retfærdighed forstås i pædagogers arbejde? Er det fx at børn, ikke må stilles ringere, fordi de opfører sig skidt, irriterer, er utiltalende, snottede, beskidte, skilsmissebørn eller indvandrerbørn? Pædagogen har også et ansvar i lokalsamfundet. Hvis pædagogen frygter eller oplever, at grupper af børn og unge bliver behandlet skidt, må pædagogen forsøge at modvirke sådanne tendenser og gøre kommunen opmærksom på, hvad der foregår. Social retfærdighed er et vigtigt begreb.

PROFESSIONSETIKKENS TRE LAG

Når indholdet er klarlagt, er næste skridt hvordan professionsetikken bygges op. Den etiske principerklæring fra IFSW foreslår, at alle grupper af socialarbejdere udarbejder et etisk grundlag og at disse grundlag bl.a. beskriver:

- **Grundlæggende principper.** Det øverste lag er de grundlæggende værdier og principper. Det er fx menneskeværd, menneskerettigheder og social retfærdighed.
- **Afledte principper.** Mellemlaget er afledte principper, som bygger på det øverste lag. Det er fx respekt for individets selvbestemmelse og personlige integritet, ligebehandling – dvs. ingen diskrimination på grund af køn mv.
- **Praksisstandarder.** Det nederste lag fører de to mere højtstående lag direkte i forbindelse med det konkrete. Det er en længere række såkaldte praksisstandarder, som pålægger socialarbejderen pligter til at agere sådan og sådan, fx holde løfter og aftaler, tavshedspligt og bestemte måder at forholde sig på i relation til kolleger og den ansættende institution.
  - I praksisstandarderne indgår også krav om at vedligeholde sine kundskaber på forskellig vis
  - og endelig påpeges en række personlige egenskaber, der hører til at være en god socialarbejder: empati, omsorgsfuldhed, retskaffenhed, personlig og professionel integritet, retfærdighed, fordomsfrihed, tolerance, et åbent sind, kritisk sans, selvstændighed mv.

Jørgen Husted har skrevet en række artikler og bøger bl.a. Det etiske ifølge Kierkegaard (Gyldendal 1999), Wittgenstein (Centrum/Gyldendal 2000), J. Husted & P. Lübcke: Politikens filosofihåndbog (Politikens Forlag 2001), Etik, moral & værdier (Forlaget Philosophia 2005), Mill om friheden (Forlaget Philosophia 2008) og skriver i øjeblikket på en bog om etik og værdier i socialarbejde.

Jørgen Husted anbefaler, at BUPL også anvender denne form, da den har vist sig at favne beskrivelser af de mest væsentlige aspekter af en professionsetik og giver hermed bolden op.

På BUPL's kongres i november 2008 blev det besluttet, at BUPL skal udarbejde et etisk grundlag. Ønsket er, at etisk grundlag skal bidrage til en løbende debat blandt pædagoger, om etiske overvejelser i det daglige pædagogiske arbejde. Samtidig skal et etisk grundlag også være med til at synliggøre, hvad pædagoger ved, kan og gør og dermed skabe tillid til, at pædagoger er dem, der bedst kan løfte den pædagogiske opgave.

Denne pjece er en del af BUPL's debat om et etisk grundlag for pædagoger. I pjecen giver Jørgen Husted, lektor ved institut for filosofi og idéhistorie, Århus Universitet, sit bud ind i debatten om professionsetik for pædagoger. I pjecen peger Jørgen Husted på, at: "En professionsetik handler ikke om at definere korrekt og ukorrekt pædagogisk arbejde. Det går ikke ud på, at arbejdet skal være så upåklageligt eller korrekt så muligt, men netop så godt som muligt."

B U P L

December 2008

BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk
Blegdamsvej 124, 2100 København Ø
www.bupl.dk

Redaktion: Journalist Eva Tverskov
Layout: Jens Otto Emmich/zentens. Tryk: Stenby Tryk
Flere eksemplarer fås ved henvendelse til BUPLs forsendelse, tlf. 3546 5106 (kl. 10-15)
ISBN: 978-87-7738-194-2